

MĀRTIŅŠ BUCLERS — NOZARES PERSPEKTĪVU KONSTRUKTORS

Vilnis Auziņš
auzinsv@gmail.com

Rakstā aplūkots fotogrāfa Mārtiņa Buclera (12.12.1866–14.04.1944) devums fotogrāfijas nozares profesionālās izglītības strukturēšanā, nozares speciālistu sociālās un kultūras mantojuma informācijas glabātāju atbildības apziņas veidošanā, kā arī daži mūsdienu fotogrāfijas nozares aspekti. Raksta autors Vilnis Auziņš ir fotogrāfijas estētikas vēstures kursa pasniedzējs Profesionālās fotogrāfijas skolā un Latvijas fotogrāfijas vēstures kursa docētājs Rīgas Stradiņa universitātē, vairāk nekā 40 publikāciju autors.

Civilizācijas vēsture liecina, ka riteņa vai cita vairāk apaļa nekā ovāla priekšmeta izmantošana kustības kvalitātes dažādošanā ieviesa visai radikālas sekas cilvēku darbībā un nodomos. Pavisam vienkāršs apjēgums par kādas formas lietderību joprojām īstenojas diapazonā no bērnu trīsriteņu velosipēda

līdz visurgājējam uz citas planētas vai digitālai programmai piesaistītam rotācijas mehānismam, kas bez cilvēka klātbūtnes montē kādu mehānismu.

Fotogrāfijas fenomena vēsture ir neizmērojami īsāka par riteņa nozīmīguma episko pastāvēšanas aprakstu. Tomēr fotogrāfijas

*Fotogrāfu kalns.
Sigulda.
Foto autors nezināms,
1910*

izraisītie procesi mūsu civilizācijas esībā ir ne mazāk svarīgi. Ja kādu daļu kaut kā nogādāšanas darbībās no punkta A uz punktu B riteņa pienākumu sarakstā izsvītrojusi digitālā teleportācija, tad fotogrāfijas dienesta pienākumus tas ir tikai vairojis.

Par šo laika un laikmetu mērogu nākas domāt, aplūkojot par gadsimtu garākā atstatumā Latvijas fotogrāfijas nozares nozīmīgas personības — Mārtiņa Buclera — veikumu. Pateicoties tradīcijai uzturēt visai lietderīgu pienākumu — pēc vairāku desmitu vai simtu gadu aizritēšanas atskatīties uz kādu personību darbību –, ir iespēja pieminēt arī gaismas lamatiņu operatoru darbību mūsu pastāvēšanas izpausmju sakarībās.

Šogad aprit 150 gadu kopš Sēlijas zemnieku dēla Mārtiņa Buclera nākšanas pasaulē. Viņa dzīves nozīmīgāko rīcību, cerību un nodomu lauks — fotogrāfija — uz to brīdi jau ir šai pasaulē. Tā ir pamanīta un arī gana atzinīgi novērtēta. Salīdzinājumā ar mūsdienu vērtējumu, tā pati vēl tikko spēj aizsniegt “pieauguša cilvēka” nosacītā lauka vai galda malu. Tas ir tāds fotogrāfijas nozares pirm-skolas vecuma periods.

Mārtiņš ir gan iepazinies ar fotogrāfijas maģisko gaismas pieraksta iespēju jau agrā jaunībā pie tuvējās Eķengrāves (tagad – Viessīte) fotogrāfa Brunovska (vārds un dzīves gadi nav zināmi), bet zemnieka pamatīguma izpratne, iespējams, vedina domāt par kādu stabilāku un perspektīvāku profesiju. Irlavas skolotāju seminārā eksternā iegūtās profesionāla skolotāja tiesības arī tolaik, 19. gs. astoņdesmito gadu latviešu kopienā, ir ar gana pamanāmu izaicinājumu. Eksternā nokārtotais skolotāja eksāmens ir raksturojoša personības zīme. Būtu vērts uzzināt racionālu pašnovērtējumu par tā laika nākotnes izvēlēm, bet ne Mārtiņš Buclers, ne arī viņa laikabiedri nav atstājuši izvērstus aprakstus par savām izvēlēm, to motivācijām un perspektīvu vīzijām. Mēs šodien nereti paužam secinājumus, kas balstās uz senāka laikmeta notikumu un seku izpratni šodienas vērtību skatījumā.

Tomēr visai droši var apgalvot, ka zināšanu iespēju dinamikas apjaušana kļūst par jaunā Mārtiņa Buclera izvēli un rīcību vadītāju. Tas ir arī iespējams skaidrojums jaunā skolotāja nokļūšanai spirta ražotnes vadītāja statusā kņaza Nikolaja Kropotkina (06.07.1872–11.10.1937) uzņēmumā netālu no Siguldas — Kārtužu muižā. Šī darba līguma datums nav precīzi zināms, bet visdrīzāk tas ir noslēgts 1887.–1888. g. periodā. Pieļaujams, ka Mārtiņa spēja izprast procesu struktūras viņu tuvināja kņaza N. Kropotkina pasaules uzskatam un praktiskajiem centieniem. Sociālā statusa laipa starp zemnieku pēcteci un lielas impērijas valdošās elites pēcteci tolaik vēl ir visai gara. Šķiet, ka tikai abpusējs intelekta prioritātes novērtējums varēja veidot kādu stabilu uzticību un liecina arī par N. Kropotkina rīcību kādus desmit gadus vēlāk, — 1906. gadā dzimušai latviešu fotogrāfu kopienai, ļaujot regulāri izmantot sev piederošās zemes pauguru Siguldā apziņas stiprināšanas pasākumiem.

Kā meklējumu rezultāts būtu jāapskata arī 1896. g. Rīgā notikušais Krievijas 10. arheoloģijas kongress, kas apkopoja 1894.–1895. g. iegūtos ekspedīciju datus par etnisko kopienu īpatnībām, izplatību un aptuveno skaitu. Fotogrāfija kā instruments un fotogrāfi kā šī pētījuma izpildītāji pirmoreiz piedalījās etnoantropoloģisku un sociālu datu apkopšanā milzīgā teritorijā. Būtībā tie bija centieni cilvēku resursu pētniecībā, un fotogrāfija bija jau atzīta par uzticamu pētniecības instrumentu.

Latvijai šis kongress bija vēsturisks notikums. Vairāki latvieši kļuva par etnogrāfiskās izstādes līdzdalībniekiem. Iesaistītajiem fotogrāfiem, skolotājiem un studentiem tā bija iespēja apjaust iegūto attēlu nozīmību jēgas mērogā un fotogrāfijas sociālo perspektīvu. Ja arī kāds no iesaistītajiem nekļuva par profesionālu foto speciālistu, tad par daudz vērtīgāku personību gan.

M. Buclers precīzāk un nešaubīgāk par citiem sava laika fotogrāfiem izprata šāda

Kalēja smēde. Sauka. Kurzeme. 19. gs. 90. gadu fotoattēls (no privāta krājuma)

Veļas mazgāšana. Valkas apriņķis. Nr. 1120 [NVVM]. Foto autors M. Buclers. 19. gs. 90. g.

vizuālo faktu krājuma daudzpusīgo un pārtaicīgo vērtību. Viņa mūža veikums ir šī apgalvojuma pierādījums. Var pieļaut, ka šādu izpratnes uzstādījumu veicināja M. Buclera iespējamās diskusijas ar kņazu Kropotkinu par šo pasākumu un tā nozīmi laikā, kad M. Buclers jau ir uzsācis patstāvīga fotogrāfijas nozares uzņēmēja karjeru un vairs nav kņaza uzņēmuma darbinieks. Šādas vīzijas iespējamību pieļauj Kropotkina kunga pozitīvā līdzdalība Fotogrāfu kalna rašanās un pastāvēšanas vēsturē.

Mūsdienu Latvijas iedzīvotājiem ir visai sarežģītu sociālo procesu pieredze, sākot ar PSRS pārvaldības metožu īstenošanas praksi, barikāžu laika eiforiju un nebūt ne līdzeno un viennozīmīgo integrēšanos attīstīto Rietumu valstu ekonomiskajā savienībā. Neskatoties uz šo paskarbo pieredzi, tā nez vai palīdz pietiekami reljefi apjaukt 1906. g. 26. janvārī notikušās Latviešu fotogrāfiskās biedrības dibināšanas nozīmību nacionālās pašapziņas veidošanā un nacionālās kultūras saglabāšanā. Arī fakts, ka cara valdība tikai 1908. g. septembrī paziņoja par karastāvokļa atcelšanu Latvijas pašreizējā teritorijā, tiek uztverts kā tāds fragmentiņš no brāļu Grimmu pasakas. Tostarp 1908. g. 1. jūnijā pēc M. Buclera nu jau kārtējā aicinājuma un ar kņaza N. Kropotkina līdzdalību notiek pirmā

foto nozares latviešu amatnieku kopā sanākšana tieši Fotogrāfu kalnā.

Pasākuma mērogs un Fotogrāfu kalna norišu fotoattēlos iemūžinātie skati, kuros redzams iespaidīgs atsaucīgo dalībnieku skaits, liecina, ka mūsdienu žurnālistu koptais Latvijas it kā pirmā fotogrāfa un latviešu fotogrāfijas tēva tēls ir savdabīgs un labi domāts kompliments M. Bucleram. Tomēr tas nedaudz arī deformē vēstures norišu objektivitāti. Nozares attīstībā Latvijas fotogrāfi bija iesaistījušies jau pirms M. Buclera, 20. gs. sākumā Latvijas fotogrāfi jau bija pamanāma vienas profesijas kopa.

M. Buclers tikai uzstāda augstāku pašapziņas un sociālās atbildības latīņu apstākļos, kad varēja sākties arī parastās un pazīstamās pašapmierinātības stagnācija, jo Latviešu fotogrāfiskās biedrības dibināšana un pastāvēšana neapšaubāmi bija pašapziņu iemidzinošs sasniegums. Objektīvāks šo faktu sakārtojums nekādi nemazina M. Buclera ieguldījumu ne šīs amatniecības nozares kvalitātes un pakalpojumu spektra attīstībā, ne arī laikmeta dokumentēšanas nozīmības popularizēšanā.

M. Buclera rīcība atšķirībā no daudziem tolaik jau praktizējošiem latviešu kolēģiem izceļas ar nozares perspektīvas ļoti pragmatisku redzējumu kultūras pazīmju saglabāšanā

un vizuālo liecību krājumu veidošanā. Laika periods starp 1897. g. uzsākto patstāvīgo komercdarbību foto pakalpojumu sniedzēja nozarē, 1902. g. atvērto foto preču veikalu un 1903. g. uzsākto foto plašu ražošanu apliecina uzņēmēja stratēģisko domāšanu. Tā tikpat loģiski raisa pamudinājumu sakārtot un izdot pirmo fotogrāfijas pašmācības grāmatu latviešu valodā (1904). Šāda grāmata, iespējams, visai nedaudz palīdzēja vismaz trijās valodās runājošiem un lasošiem kolēģiem. M. Buclera tālredzība šķiet vairāk ir mērķēta profesijas kopienas saliedētības veidošanai kā vienkāršam un arī objektīvi saprotamam komercdarbības aprēķinam — latviešu valodā nopirks, tāpēc ka tā tuvāka vienas iedzīvotāju daļas mentalitātei. M. Buclers bija uzsācis kopienas pašapziņas veidošanas darbu kā delikāts konstruktors un izvēlējies ļoti pārlicinoša medija iespējas. Šķiet, ka viņa skolotāja talants bija atradis personības spējām atbilstošas sarežģītības uzdevumu. M. Buclera skolotāja taktika izpaudās ar rosinājumu fotogrāfiem pieņemt lēmumus lietot kaut ko lietderīgu, veikt kādas darbības ar nolūku saglabāt kultūras pieredzes pierakstu pretēji tolaik jau zināmajiem ekstrēmajiem acinājumiem iznīcināt iepriekšējās pieredzes. 20. gs. karī un arī starpkaru perioda kultūras mantojumu iznīcinošās norises tuvējās kaimiņu valstīs bija vairāk kā pārlicinoša motivācija šādas rīcības izvēlei arī tad, ja citas pasaules ekonomisko attiecību pārmaiņu pazīmes nebija pamanītas vai pietiekami objektīvi novērtētas pirmskara Latvijā.

Tieši dominējošā uzskatu motivācija, ka tikai plašas zināšanas ir profesionālas attīstības pamats, izcēla M. Bucleru laikabiedru vidū un ierādīja viņam līdera lomu. Sadzīves izpausmēs viņš nebūt nebija harizmātisks mesija, kā tas reizēm tiek nedaudz paspilgtināts dažās mūsdienu publikācijās. Intelektu diapazons ir tā pārlicinošā vērtība, kas piešķīra viņam neapstrīdamu pirmās personas titulu. Tādēļ kolēģi viņu ievēl par pirmo Latviešu fotogrāfiskās biedrības prezidentu, bet

vēlāk, pēc atgriešanās no kara laika emigrācijas (1921), — par goda priekšsēdētāju.

Desmitgadē pirms Pirmā pasaules kara sākuma M. Buclers paspēj uzsākt izdot žurnālu "Stari" (1906–1908), samierināties ar to, ka fotogrāfijai veltīts izdevums nenes peļņu, un vēlreiz atgriezties pie tā izdošanas (1912–1914). Tikpat neatlaidīgi viņš rosināja Latviešu fotogrāfiskās biedrības darbību un bija galvenais izpildītājs. Var teikt, ka M. Buclers jau gadsimta sākumā ieviesa radošo darbnīcu formu un darīja to ar nolūku, lai profesiju labāk apguvušie kolēģi neformālā gaisotnē parādītu un apspriestu amata meistarības nianses ar fotogrāfiem, kuri tikko bija pārkāpuši amatiera sliekšni. Pasākumi tika organizēti plenērā un vienlaikus kalpoja par etnoantropoloģisku studiju nodarbībām. Tradicionālā dzīves veida, amatu, rituālu un celtnu fiksācija bija viena no M. Buclera fotogrāfa sociālās atbildības misijas pamata pozīcijām. Viņš lietoja terminu "fotoetnogrāfija" un kaislīgi propagandēja šo paša izvēlēto uzdevumu fotogrāfu un Latvijas kultūras sabiedrībā. Tradicionālā dzīves veida novērošana palīdzēja sakrāt gan unikālus laikmeta dokumentus, gan arī mācīja pieņemt patstāvīgus lēmumus — tieši to spēju uzņemties atbildības slodzi, kas kļūst par 20. gs. otrās puses fotogrāfijas nozares un autoru patstāvības mērauklu.

Protams, ka jāpiemin M. Buclera piedalīšanās arī vairākās tā laika konkursu izstādēs. Līdzšinējie pētījumi nav atklājuši precīzu viņa darbu izstādīšanas aktivitāti, bet ziņas par līdzdalību 1. Vispasaules fotogrāfiju izstādē Drēzdenē, Vācijā (1909), Starptautiskajā fotogrāfiju izstādē Grācā, Austrijā (1912), Starptautiskajā fotoizstādē Tulā, Krievijā (1914) spilgti atspoguļo fotomeistara interešu un darbības mērogu.

Starpkaru periodā pēc atgriešanās Latvijā M. Buclers turpina fotogrāfa, izdevēja un fotogrāfijas skolotāja darbību, bet izstādēs piedalās retāk. Fotogrāfijas pedagoga pienākumus viņš īsteno fotogrāfu biedrības

*Kulšana. Sigulda. Nr. 1075 [NVVM].
Foto autors M. Buclers. 19. gs. 90. gadi*

*Sēta. Sigulda. Lejas Klaukās. Nr. 199 [NVVM].
Foto autors M. Buclers. 19. gs. 90. gadi*

apmācības kursu diapazonā. Valsts prasības tolaik neparedz regulāras profesionālās skolas radīšanu. Tāda Latvijā tiek izveidota (amatniecības pamata iemaņu līmenī) tikai 20. gs. otrajā pusē.

Izglītības paplašinājuma centienu loma un nozīme pirmskara Latvijā, manuprāt, nav pietiekami novērtēta. M. Buclera biogrāfija liecina, ka viņš jau 30. gados mācījis foto tehniku vairākās Rīgas vidusskolās, tostarp arī tādās, kurās nebija sagatavošanas kursu absolventiem, kas turpinātu izglīties kādā profesionāli tehniskajā skolā. Nav zināma precīzi definēta motivācija šādai fotogrāfijas stundu ieviešanai. Nav zināma arī iniciatīvas rašanās un tās attīstības prognozes. Iespējams, ka stundas notika tikai pēc paša M. Buclera iniciatīvas, bet tāpat iespējams, ka bija kāds nolūks ar administratīvi plašāku atvēršanos. Tomēr M. Buclera pilsoniskās pozīcijas stabilitāte pieļauj iespēju, ka, līdztekus iepazīstināšanai ar fotografēšanas iemaņām, viņš popularizēja fotogrāfiju kā efektīvu saziņas instrumentu un arī attēlu jaudas pieaugošo nozīmi vairākās dzīves jomās.

Atliek vien ne pārāk kautrīgi norādīt, ka mūsdienu vidusskolu izglītības satura programmas ignorē fotogrāfijas pastāvēšanas faktu un tās milzīgo ietekmi dažādažādajos sociālo un tehnoloģiju attīstības aspektos.

Atļaujos to apgalvot, jo tādu secinājumu balsta nu jau vairāk kā divdesmit gadu saskarsmes pieredze ar vidusskolu nesen beigušiem jauniešiem. Šķiet, ka vidusskolas diplomu ieguvušajiem ar foto tehnoloģijām iegūtu attēlu lietošanas iespējas un līdzdalība komunikāciju laikmeta attīstības procesos ir lielums noslēpums. Tie, kuri iestājas kādos kursos vai profesionālu izglītību sološajās mācību iestādēs, piedzīvo dažādas jaudas šokus, atklādami, ka, nospiežot fotokameras slēdzi kaut miljons reižu, nerodas iecerētā mērķa vēstījuma tēls. Savukārt citi nokļūst konfliktā ar to vai citu apmācības programmu prasībām, jo nespēj "izlasīt" pašu radīto attēlu vēstījumus vai arī izprast, kādēļ vairums skatītāju-lietotāju viņu veikto vizuālās informācijas pierakstu tulko ļoti atšķirīgi. Tajās mācību programmās, kurās fotogrāfija iekļauta tikai kā viens no iztēli rosinošiem faktoriem, protams, šādi zināšanu un prakses berzes mirkļi rodas retāk.

Pateicoties Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidenta Ojāra Spārīša iniciatīvai veidots M. Buclera 150. gadadienai veltīto viņa veikuma izstādi Akadēmijas telpās, 2016. g. 13. septembrī notika arī kompakta viedokļu apmaiņas akadēmiskā stunda, kurā piedalījās daži kultūras mantojuma saglabāšanas, izglītības kvalitātes attīstības, fotogrāfijas

vēstures krājumu un arī vizuālās komunikācijas dizaina speciālisti.

Akadēmiskās stundas vienojošais secinājums — Latvijas izglītības sistēma nav pamatinījusi fotogrāfijas nozares apjomīgo integrācijas pakāpi daudzās jomās. Sekas visvairāk jūtamas tieši dizaina un sarežģītu komunikācijas projektu attīstīšanā.

Atgriežoties pie M. Buclera lomas un turpinot sekot vēstures noriņu secībai, ieraugāms, ka, neskatoties uz tādu kā betona slāni Latvijas intelektuālās elpošanas iespējām un tostarp arī fotogrāfijas nozarei, kā arī M. Buclera īstenotajām izglītības iniciatīvām, “asnu digtspēja” nav pilnībā iznīcināta. Pasaules globālo noriņu atbalsis neizbēgami ietekmēja PSRS iekapsulētās saimniekošanas taktiku. Pat šķietami nemanāmās izmaiņas palīdzēja izcelt no aizmirstības M. Buclera vārdu kaut vai tikai ar to, ka 1970.–1980. g. padomju režīms netraucēja fotovēsturniekam Pēterim Korsakam vākt un apkopot Latvijas meistaruru biogrāfiskos datus. Ļoti būtiski ir arī tas, ka netika likti nepārvarami šķēršļi profesora Pētera Zeiles iniciatīvai sakārtot un izdot P. Korsaka un vairāku citu autoru sarūpēto izpētes materiālu grāmatu “Latvijas fotomāksla. Vēsture un mūsdienas”*. Manuskripts piecus gadus “burzījās” izdevniecības “Liesma” plauktos, līdz 1985. g. grāmata nodrukāta ieradās pie interesentiem, kuriem Latvijas fotogrāfijas vēsture bija patiešām paliels baltais laukums. Ja tas kaut daļēji nebūtu ticis aizpildīts jau toreiz, mēs šodien, iespējams, būtu bez nozares pētniecību uzturošas motivācijas, kas raisa vēlmi informāciju papildināt un izaicina paplašināt pašu izpētes lauku.

Šī Latvijas vēstures viena segmenta apkopojuma esība savukārt ļoti palīdzēja 1986. g. toreizējiem Saukas lauksaimniecības skolas pedagogiem novērtēt M. Buclera

personības nozīmību rosināt savu pragmatisku amatu apgūšanas skolu iesaistīt novada kultūras procesos. Iniciatīva ir bijusi pietiekami noturīga, un tagad mēs to dēvējam par Sēlijas tradīciju.

Nozīmīgākais un būtiskākais ieguvums gan fotogrāfijas nozarei, gan Latvijas kultūrai kopumā jau 20. gs. 80. gadu nogalē bija stabilais M. Buclera darbības novērtējums: viņš ir nozares jaudīgākais, tālredzīgākais un perspektīvākais konstruktors.

M. Buclera vārda un viņa iniciatīvu atgādināšana tolaik gan vispirms izraisīja jaunu fotografēšanas iemaņu un iegūto attēlu apjūsamošanos kultūru. Par mākslas darbiem un nozīmīgiem sasniegumiem tika nodēvēta arī vienkārša tehnoloģisko procesu pārvaldīšana. Tas tikai apliecina, ka M. Buclera rosinātā atbildīgas, patiesi profesionālas kvalifikācijas veidošana bija ilgstoši atstāta novārtā.

Tomēr nevajadzētu vērtēt šos rezultātus arī par zemu, līdz ar to meistaruru ietekmi uztverot kā vārišanās garaini jebkuros apstākļos... ja lietojam Imanta Ziedoņa terminoloģiju.

Nozares izpēte, neskatoties uz procesa nepilnībām, līdz pat šim brīdim ir radījusi pārliecību, ka M. Buclera personība iezīmējusi būtisku vertikāli nozīmīgu, vērtību un perspektīvu sakārtošanā. Pozitīvā precedenta likums vienkārši darbojas.

Šādi apjēgumi kļuva par būtisku faktoru nozares attīstības procesā — kāds nu tas bijis Latvijā pēdējā ceturtdaļgadsimta laikā. Kūleņu un klupienu, pat šķietamas apdzīšanas ir bijis gana. Neskatoties uz dažādu viedokļu berzi, fotogrāfu kopienā tajos pasākumos, kādi organizēti Saukā un Viesītē 1987.–1997. g. laikā, ir atjaunota M. Buclera iniciatīvas dzirkstele. Tā spējusi kaut nedaudz sakausēt arī rīcībaspēju ne jau tikai novada robežās. M. Buclera personība un viņa dzimtā novada ieguldījums pastarpināti ir līdzdalīgs arī kultūras norisēs: Latvijā kopš 1991. g.11. aprīļa darbojas Fotogrāfijas

* *Latvijas fotomāksla. Vēsture un mūsdienas*. Sast. P. Zeile, P. Korsaks. Rīga: Liesma, 1985. 61.–65. lpp.

muzejs, radītas vairākas komunikācijas speciālistu un vizuālās mākslas menedžeru izglītības programmas, savukārt fotografēšanas nodarbes cienītāju vasaras festivāli un M. Buclera piemiņas pasākumi Saukā izvērtušies par foto nozares vēstures turpat vai akadēmisko pētījumu regulāru prezentāciju pasākumu.

Tagad Latvijā un tās kultūras vēsturē ir ar M. Buclera vārdu saistītais Fotogrāfu kalns. Iespējams, vienīgais pasaulē ar vēsturiska procesa rosinātu nosaukuma motivāciju. Man zināmais otrais šāda termina lietojums vietas nosaukumam radies, šķiet, labvēlīgas skaidrības motivēts. Šāds nosaukums 2001. g. dots Higašikavas pilsētā Japānā pašvaldības iniciatīvai, kas attīsta fotogrāfijas medija sakarsmes studijas. Šis japāņu iniciatīvas biroja ēka gan uzcelta uz nedaudz iespaidīgāka pakalna nekā mūsējais, kuru pirms dažiem gadiem Siguldā ar sajūsmu aplūkoja Higašikavas regulārā foto festivāla rīkotāji un... aizņēmas ideju.

Fotogrāfu kalna simboliskā nozīme ar savu vertikāles jēgu joprojām koncentrēti apliecina gan pašas fotogrāfijas nozares, gan laikmeta virzību. Vispirms uz to jāskatās ne tikai pašreizējās Latvijas teritorijas ekonomisko un kultūras procesu sakarā. Vertikāles kvalitāte izpaužas ar izpētes caurviju principa paplašināšanu un dinamisku dažādu pieredzes aspektu apgūšanu.

Latvijas kultūrvēstures lokālajā ainavā fotogrāfijas iespēju lietošana vispirms ir iezīmējusi pamanāmu punktu ar M. Buclera sludināto fotoetnogrāfijas acinājumu un tam sekojošu rezultatīvu rīcību, nevis tikai kā tradicionāls fotogrāfa sniegtais attēlu izgatavošanas pakalpojums. Acinājums un rīcība tolaik bija gan fotogrāfu kopienas, gan Latvijas sabiedrības spēju apsteidzoša darbība. To apliecina arī intereses jaudas zudums 30. gados un visai pasīvā sabiedrības attieksme, kad 70.–80. gadu periodā pakāpeniski atjaunojās fotogrāfijas daudzveidīgo iespēju prakse.

Aiz 20. gs. sākuma fotoetnogrāfijas motivāciju teksta ir nojaušams M. Buclera nodoms rosināt iespējami plašu cilvēka esības izpausmju klāstu. Uzticams realitātes paštēls bija un ir pats jaudīgākais šāda nodoma īstenojums. Nodoms tolaik nebija izteikts, lietojot mūsdienu terminoloģiju, un tādēļ ilgstoši ārpus šaura atbalstītāju loka tika uzskatīts par vienu no fotogrāfijai sasniedzamo tēlu atradnēm. Visai nevēlīgā žonglēšana ar jēdzieniem "tēls" un "māksla" publiskajā telpā arī neveicināja precīzāku apjēgumu nostiprināšanos. Pieļaujams arī, ka M. Buclera esošā dzīves pieredze teica priekšā, ka kultūrstudiju ilgtspēju neuztur ekstrēma taktika. Tā jāstiprina ar rīcībaspējīga intelekta pacietīgu veidošanu. Meistars pats to turpināja darīt līdz mūža galam. Tikai mūžs bija iegādājies skarbos laikmeta vējos, kuri negaidīti nopostīja gan materiālās, gan vērtību izpratnes konstrukcijas.

Vēlākā pasaules globālāka apjaušana par fotogrāfijas iespējām realitātes tēlu laukā tika nostiprināta ar ASV krīzes pētījumu „FSA projekts” un E. Steihena veidoto pirmo globālo izstādi „Cilvēku ģimene”. Šo patiesi milzīgās ietekmes notikumu vērtējums Latvijas vizuālās kultūras procesus un vizuālās komunikācijas jaudas ir sasniedzis tikai fragmentāru iespaidu formā.

M. Buclera ētiskās pozīcijas vertikālē pret kultūras mantojuma lietderību nav apšaubāma. Viņa rīcības rezultātu var pievienot to personu pienesumam, kas radīja un nostiprināja UNESCO ideju. Viņš sakārtoja citādu apjēguma kvalitāti gan fotogrāfijas nozares laukā, gan fotogrāfu kopienas vērtību apziņas laukā.

Ne tik ļoti ir pierādāmi viņa tiešie centieni attīstīt to fotogrāfijas mākslas kvalitāti, kas kļuva par modernisma iniciatoru, bet atziņu un centienu virziens ir ļoti tuvs to ASV un Rietumeiropas kultūras personību aktivitātei, kuri pētīja fotogrāfijas potenciālu jau 20. gs. pirmajā desmitgadē un ieguldīja mērāmu rīcības jaudu starpkaru periodā.

Arī M. Buclera darbība ir apliecinājums

tam, ka jau pašā 20. gs. sākumā fotogrāfijas nozares pieredze uzrādīja šī fenomena jaudīgu starpdisciplīnu esības kvalitāti. Diemžēl šo objektīvo īstenību pēdējos piecdesmit gados šeit Latvijā ir nācies pierādīt gan refinētiem valsts pārvaldes nomenklatūras lēnības aizstāvjiem, gan kultūras nekādības cīnītājiem. Latvijā iegūstamās izglītības satura piedāvājums joprojām uzskatāms par ļoti pamatīgu paraugu citu starpā, jo ignorē fotogrāfijas kā vizuālās komunikācijas instrumenta daudzpusību. Izglītības satura diapazons (tā šaurība) ir arī pētījumu virzību bremsējošs faktors. Dažas pavisam svaigas un pozitīvas kustības augstākās izglītības līmenī gan rosinā cerību, ka nenotiks tā, ka nozares esības objektīvā priekšstata iegūšanai nākotnē varēs līdzēt tikai tradicionālo arheologu palīdzība.

Iespējams, ka M. Buclera domu biedru un skolnieku skaitļos izsakāmais pienesums Latvijas etnoantropoloģisko, studijām derīgo attēlu krājumā ir apjomīgāks par paša viedokļa līdera un iniciatora veikumu. Tas nekad nav nopietni apkopots, un mēs lietojam tikai pieņemumu versiju. Kaut arī laikmetu griežos zudušie attēlu oriģināli nekad vairs nespēs piedalīties objektīvu secinājumu apkopošanā par kādu vienu Latvijas fotogrāfu iniciatīvas ieguvuma apjomu, atbildīgs pētījums par M. Bucera ierosinātā kultūras procesa sekām būtu ļoti noderīgs. Tāds būtu vēl jo vairāk noderīgs, ja to nepozicionētu tikai kā viņa biogrāfijas izvērsumu, šaura vēstures vai etnoantropoloģisku studiju veikšanai noderīgu attēlu katalogu.

Arī Latviešu fotogrāfiskās biedrības darbības motivāciju ietekmju lauks, kas rosināja pirmo izstāžu autorus spert soļus mākslas teritorijā mītošo piktorialisma un modernisma domāšanas aizmetņu virzienā, nav pietiekami izpētīts. Vismaz derētu pārbaudīt, vai saglabātās 20. gs. pirmās puses publikācijas spēj radīt īsti pārliecinošus secinājumus.

Fotogrāfijas nozares iespēju kapacitātes apgušana un personību profesionālās patstāvības veidošana nozares nosacījumu laukā

būtu viens no M. Buclera mantojuma izpētes mugurkaula mērķiem un arī atbilstošs viņa pilsoniskajiem un ētiskajiem uzstādījumiem.

M. Buclera aicinājumu nozīme bija pieņemt pašu apjēgumu, ka realitātes studijas, izmantojot fotogrāfiju kā instrumentu, ir nepieciešamas ne tikai bezkaislīga, autora atbildību neprasoša reprodukcijas iespēja vai kāda īpaša, ekskluzīvu personības kvalitāti veidojoša darbība. Viņa apjaušanas par industriāla laikmeta attīstības perspektīvu jau 20. gs. pašā sākumā radīja secinājumu par nepieciešamību būtiski papildināt katra iesaistītā indivīda kompetenci un atbildību.

Fotogrāfijas nozare jau 20. gs. starpkaru periodā pierādīja, ka ar savu instrumentu palīdzību spēj nozīmīgi ietekmēt šīs kompetences lietošanu nozīmīgu komunikācijas rezultātu sasniegšanai. Fotogrāfijas aroda pārstāvjiem līdz ar to bija radusies izcila un motivēta iespēja reāli un patstāvīgi veidot šo kvalitāti, izmantojot savas profesionālās iemaņas un izvēles izaicinājumus. Nojausma par daudzslāņainu komunikāciju attiecību veidošanās perspektīvu jau vīdēja pie nākotnes horizonta.

Buclers tostarp aicināja mācīties gan profesiju, gan veidot informācijas iegūšanā iesaistītas personības apziņu. Tas īpaši tika akcentēts fotoattēliem piemītošā liecinieka aspektā un balstīts ar aicinājumu izmantot šo izpratni sociāli atbildīgi. Tas nozīmēja apgūt ne tikai izskata objektivitātes saglabāšanu arhivējamā vērtībā. Tas nozīmēja arī spējas novērtēt laikmeta izpausmju jēgu un saglabāt tās tēlu gan subjektīvu iespaidu, gan vispārīnošu atziņu statusā.

Šādu rīcību motivācijas un ar gaismu pierakstītas informācijas būtiskā atšķirība no citām ar fotogrāfijas instrumentiem radītajām komunikācijas vienībām ir tās augstā objektivitāte attiecībā pret realitātes esību. Mēs, protams, varam arī izbaudīt redzamo objektu vai norīšu estētiskās kvalitātes un priecāties par paša saziņas procesa tēlu. Savu ļoti personīgo, iespējams, pat intīmo tēla baudīšanu

*Kartupeļu lasīšana. Sigulda. 19. gs. 90. gadi
(no privāta krājuma)*

*Zvejnieki Suntažos. Vidzeme. Nr. 1102
[NVVM]. Foto autors M. Buclers. 19. gs. 90. gadi*

varam arī nošķirt no vēstījuma racionālajiem parametriem. Taču neviena subjektīvā lietošanas iespēju interpretācija neatņem objektīvo informācijas kvalitāti satura kopumam.

Nesenā 20. un 21. gs. mija notika komunikāciju laikmeta zīmē. Vizuālā komunikācija visai pārliecinoši ir pamanāmākais segments mūsdienu saskarsmes procesos. Šādu foto tehnoloģiju lietošanas perspektīvu neviens nespēja prognozēt pirms nedaudz vairāk kā simts gadiem. Pašreizējā Viesītes novada Saukas tuvumā dzimušais M. Buclers jau 19. gs. beigās, visdrīzāk, tikai apjauta fotogrāfijas medija jaudas sociālo nozīmi un tādēļ 20. gs. sākumā uzņēmās tā laika nozares speciālistu izglītoņā lomu un vienlaikus arī nacionālās fotogrāfijas tradīciju iedibinātāja nepateicīgo darbu.

Būtiskā atšķirība ir tēlu veidojošo izteiksmes līdzekļu pārcelšana komunikācijas instrumentu statusā. Tas nozīmē, ka nodomiem, mērķiem rīcību un seku noteikšanas vai novērtēšanas procesos ir izšķirošāka pozīcija kā attēla laukuma kompozīcijas kvalitātēm. Pieradums vērtēt fotoattēlu no subjektīvas

un bieži vien nemotivētas pozīcijas joprojām rada uzskatu berzi ar tādu praksi, kad tēlu veidojošie izteiksmes līdzekļi tiek apskatīti kā komunikācijas dramaturģijas metodes. Šāds fotoattēlu lietošanas lietderības iespēju paplašinājums nekādi neierobežo to sektoru, kurā tam piederīgie ar savām vēlmēm, mērķiem un secinājumiem rotē ap tradicionālo atsevišķa attēla laukuma kompozīcijas izvērtējumu un kādu estētikas pazīmju identificēšanu. Kā viena, tā otra sektora speciālisti un viņu radīto attēlu produktu lietotāji var būt tikai gandarīti par nozares iespēju spektra paplašinājumu.

Šāda, jau 21. gs. atziņa ir tuva tam prasīguma un tolerances savienojumam, kas izraisīja vispārēju, neliekuļotu fotogrāfu un daudzu citu laikabiedru cieņu M. Buclera personībai. Par viņa ieguldījumu Latvijas fotogrāfijas nozares telpas konstrukcijā nestrīdas pat visai atšķirīgu pozīciju un uzskatu aizstāvji.

Mārtiņš Buclers visai pārliecinoši uzskatāms par Latvijas 20. gs. sākuma fotogrāfijas prakses, kultūras mērķu un vizuālās domāšanas modernizētāju.

Mārtiņa Buclera dzīves svarīgākie fakti

(© datu izpēte: Pēteris Korsaks, datus sakārtoja: Vilnis Auziņš)

Gads	Dzīves fakti
12.12.1866	Dzimis Saukas pagasta Juču mājās.
1885–1887?	Kā eksterns nokārto skolotāja eksāmenu Irlavas skolotāju seminārā.
1887–1893?	Strādā kņaza Nikolaja Kropotkina Kārtužu muižas spirta ražotnē.
1894–1896	Mācās fotogrāfa amatu Rīgā pie Roberta Borharda.
1896	Iegūst fotogrāfa amata apliecību un tiesības veikt uzņēmējdarbību.
1897	Siguldā atver savu fotodarbnīcu pie Gaujas pārceltuves.
19. gs. 90. gadu vidus	Vāc un iesūta Kr. Baronam ap 1000 tautasdziesmu.
1902	Atver fotopreču veikalu Rīgā, Aleksandra ielā 36.
1902–1903	Uzsāk fotoplašu ražošanu (līdz ar to uzskatāms par pirmo latviešu foto nozares uzņēmēju).
1904	Tulko, papildina, sakārto un izdod pirmo mācību grāmatu "Fotogrāfija" latviešu valodā (pirmais ievieš fotogrāfijas nozares terminoloģiju latviešu valodā). Siguldā rīko vasaras fotokursus.
1906	Pēc M. Buclera ierosinājuma tiek nodibināta Latviešu fotogrāfiskā biedrība (tiek ievēlēts par vadītāju). Izdod literāru žurnālu "Stari" (pirmo reizi latviešu periodikā ir nodaļa, kas veltīta fotogrāfijai). Rīgā sarīko pirmo Latviešu fotogrāfiskās biedrības fotoizstādi.
1908	Siguldā M. Buclera fotodarbnīcā sarīko otro Latviešu fotogrāfiskās biedrības izstādi (tiek iedibināta fotogrāfu regulāra tikšanās–svētki Fotogrāfu kalnā, tie notiek līdz 1916. g.). Pēc M. Buclera ierosinājuma Ļevam Tolstojam viņa 80. gadadienā tiek nosūtīts fotoalbums ar latviešu rakstnieku portretiem. Pēc M. Buclera ierosinājuma Latviešu fotogrāfiskā biedrība nodibina Zinību komisiju.
1909	Notiek pirmie fotogrāfijas apmācības kursi (turpmāk regulāri biedrības pastāvēšanas laikā). Biedrība piedalās Pirmajā pasaules fotogrāfu izstādē Drēzdenē. Biedrība piedalās Liepājas fotogrāfiskās biedrības izstādē.
1910	Pēc M. Buclera ierosinājuma ieviests fotogrāfu radošās darbības aktivitātes pārskats "Ceļojošais albums".
1910–1914	Biedrība piedalās daudzās fotoizstādēs Eiropā un citviet pasaulē.
1912	Biedrība nodibina etnogrāfiskā foto sekciju un izstrādā zinātnisko programmu tautas dzīves dokumentēšanai.

1912–1914	M. Buclers izdod žurnālu “Stari” (saturs veltīts tikai fotogrāfijai, tiek akcentēta tradicionālo dzīves un darba norišu fotofiksācijas nozīmība un fotogrāfa atbildības misija).
1914	M. Buclers uzsāk fotopapīra ražošanu. M. Buclera uzņēmums tiek evakuēts sakarā ar Pirmā pasaules kara sākšanos. Turpina darbību Harkovā un Kijevā.
1921	Atgriežas Rīgā pēc evakuācijas. Kara un revolūcijas norisēs pilnībā tiek zaudēts uzņēmums un ļoti daudzi dokumenti.
Starpkaru periods	M. Buclers turpina profesionāla fotogrāfa praksi, māca fotogrāfiju Rīgas skolās, ir lektors fotokursos, piedalās izstāžu žūriju darbā un raksta foto izstāžu recenzijas preses izdevumiem, kā arī ar saviem darbiem turpina piedalīties atsevišķās izstādēs. Savas dzīves laikā sarakstījis desmit profesionālai izaugsmei noderīgas grāmatas un izdevis žurnālus ar kopējo tirāžu 115 tūkst. eksemplāru.
14.04.1944	Miris. Apglabāts Siguldas kapos netālu no savas bijušās darbnīcas.